

2) tartalmazza a magyar egyházzenei hagyomány széles körben ismert énekeit, de legyen nyitott korunk színvonalas énekkincse felé;

3) része a 150 genfi zsoltár, ez olyan örökség, amelyet meg kell őriznünk;

4) tartsa szem előtt a gyülekezetszerűséget, vegye figyelembe a társadalmi és gyülekezeti szerkezetek változását;

5) találjon kapcsolatot a Kárpát-medencei református egyházak éneklésével és énekkincsével;

6) magyar református jellege megtartásával tartalmazza az európai és világkeresztység legfontosabb énekeit is, szövegében, dalla-

mában pedig lehetőség szerint alkalmazkodják a hazai testvérelekezetek közös énekanyagához, hogy az ökumenikus alkalmakon több éneket tudjunk együtt énekelni;

7) tartalmazza a létrehozandó *Liturgiai példatár*-ban szereplő istentiszteleti rendeket és a hozzájuk tartozó kötött szövegeket, énekeket, hitvallásokat, imádságokat, keresztelési és úrvacsorai imádságokat, kérdés-feleleteket;

8) megjelenésében, tipográfiájában és az énekanyagot kiegészítő tartozékaiban a mai általános mintákat kövesse.

(Forrás: egyhazzene.reformatus.hu)

Beszámoló a kolozsvári graduálkonferenciáról

2011. április 8–10. között „*Európai kulturális kincs és anyanyelvű istentisztelet: 375 éves az Öreg Graduál*” címmel rendezett nemzetközi konferenciát a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet.

Bár az egyházi közgondolkodás szerint az 1636-os *Öreg Graduál* egy korszak záró dokumentuma, az újabb kutatások azt tanúsítják, hogy a liturgikus könyvek közül legszélesebb körben elterjedt nyomtatott graduál egészen a XIX. századig sok tekintetben meghatározta nemcsak a református, hanem a lutheránus és az unitárius egyház istentiszteletét is.

A konferenciát a teológia rektora: *Rezi Elek*, és *Adorjáni Dezső-Zoltán* evangélikus püspök után *Sógor Csaba*, az Európai Parlament képviselője is köszöntötte. Kiemelte, hogy az *Öreg Graduál* Erdély aranykorát idézi, egy olyan kort, amelyet gazdasági és kulturális fejlődés és a többkultúráltság is jellemezett. *Kiss Jenő* teológiai tanár témafelvezető előadásában hangsúlyozta: ahogy a Vizsolyi Biblia az irodalmi magyar nyelv történetében és Szenczi Molnár Albert zsoltárkönyve a protestáns gyülekezeti éneklésben, úgy az *Öreg Graduál* a protestáns istentisztelet történetében megkerülhetetlen érték.

A konferencia első napját maga a kiadvány, annak keletkezése, nyomda- s liturgiátörténeti jelentősége határozta meg, a második nap a gyakorlati kérdésekre került a hangsúly.

Kurta József, a teológia főkönyvtárosa a graduál keletkezésének folyamatát vizsgálta fel. Ismeretes, hogy egy összefoglaló jellegű minta-

graduál munkáit még Bethlen Gábor indította el és ezt a mai napig elveszítettnek tartott kézirat kódexet Bethlen-graduálként tartjuk számon. A minden bizonnyal könyvtárban őrzött és valamely tűzvészben megsemmisült, igen vas-kos, éppen ezért nehezen kezelhető, nehezen mozgítható kézirat alapján készült a nyomtatott *Öreg Graduál*. Az előadó nagy szakértelemmel ismertette az impresszum nyomtatásának ma ismerhető részleteit, kiemelte ugyanakkor, hogy a graduál nyomtatása és közreadása háttérben —korábbi vélekedésekkel ellentétben— nem voltak ökumenikus jellegű liturgia egységesítési törekvések, az kifejezetten a református istentisztelet liturgikus énekeinek összegyűjtését szolgált. Előadónktól azt is megtudtuk, hogy a graduál használata a köztudatban élő vélekedéssel ellentétben sokkal tovább, egészen a XIX. századig dokumentálható.

V. Ecsedy Judit, az OSzK tudományos főmunkatársa további részletekkel világította meg a graduál nyomtatásának jelentőségét és egyediségét. Megismertük a nyomtatás műveleteit s hogy e maga korában kivételesen nagy alakú könyv nyomtatását hadizsákmányként rekvirált nyomdai felszerelés felállítása tette lehetővé, amiről többek közt az iniciálék tanúskodnak.

Geréd Vilmos székesegyházi karnagy a graduál egységes zenei nyelvének jelentőségét méltatta, mely a gregorián zenében gyökerezik és ilyen módon őrzi a keresztény egyház ősi zenei nyelvét.

Fekete Csaba, a Debreceni Nagykönyvtár főmunkatársa a graduál zsoltaírait elemezte. Kiemelte, hogy a teljes psalterium nagy részben a Vizsolyi Biblia szövegét tartalmazza, mely az előadó szerint —ez még ma sem közismert— elsősorban nem prózai felolvasásra, hanem a középkori gyakorlat szerinti recitált éneklésre (pszalmodizálás) készült. A zsoltaírszövegek beható tanulmányozásakor ugyanakkor igen érdekes, nem elsősorban filológiai hűségre törekvő, de protestáns dogmatikai nézeteket határozottan képviselő részletekre bukkanhat az elemző.

Papp Anette, a budapesti KRE Hittudományi Karának oktatója az antifónákat elemezve az Öreg Graduál és a kéziratot graduálok közti rokonságot mutatta be, kiemelve az unitárius kapcsolatokat.

Szabó András csíkszeredai tanár a graduál egyik jellegzetes nagyheti tételSOROZATÁRÓL: a lamentációkról szöveg, a dallamok elemzésében rámutatott azok protestáns jellegzetességeire.

Elena-Maria Sorban kolozsvári muzikológus az erdélyi középkori katolikus kódexek, *Kovács Sándor*, a teológia unitárius professzora pedig az unitárius kéziratok kódexek ismertetésével rajzolta meg az Öreg Graduál ökumenikus környezetét.

Az első nap záró előadását *Ferenczi Ilona* tartotta, aki a kéziratot graduálok és a nyomtatott Öreg Graduál anyagának kapcsolatát mutatta be.

Témájában már a második naphoz tartozott, de első nap délután szöveg *Karasszon Dezső* „Hogyan énekeljük az Öreg Graduált?” címmel. Előadásában először közös felelősségünkre mutatott rá: csak tőlünk és senki másától nem várható ennek az európai jelentőségű örökségnek megőrzése és hangzóvá tétele. Kiemelte, hogy e feladat elsősorban nem a gyülekezetre vár, sokkal inkább —amint a korabeli gyakorlat is erre támaszkodott— az iskolai és gyülekezeti énekkarokra, akik a graduális tételekben az istentiszteletbe sok esetben ma is jól illeszthető, rövid, nem nehéz, de igényes zenei anyagot kapnak. Az előadó ezt követően az esti vesperás néhány kiválasztott tételén ízleltette meg a hallgatósággal, milyen is a liturgikus szöveg érthetőségét kiemelő, zeneileg is gondosan kimunkált —a dallamok fő- és átmenő-, illetve díszítőhangjait megfelelően „artikuláló”— éneklés?

Az első napot a Farkas utcai templomban tartott vecsernye koronázta, melyen a teológia liturgikus kórusa énekelt *Karasszon Dezső* ve-

zetésével. Az előadás nagyszerűen tárta fel az Öreg Graduálban rejlő művészi-zenei értéket; érzékeltette volna eme liturgia közösségi jellegét s lehetőségeit is.

Hogyan tekintsünk ma az Öreg Graduálra, mit tanulhatunk, hogyan és mit használhatunk belőle? E kérdések álltak a második nap fókuszában, miközben három előadás adott körkört az európai protestáns egyházak liturgikus megújulási törekvéseiről.

Dávid István nagykőrösi főiskolai tanár előadásában rámutatott, hogy a graduál zenei világa és az iskolai zenei oktatás szervesen egészítette egymást — valami hasonlóra lenne ma is szükség, mely megújíthatja a zeneoktatást is.

Fekete Károly, a debreceni teológia tanára 9 tételben foglalta össze a graduál mára vonatkozó teológiai tanulságait. Véleménye szerint evidenciaként kell immár kezelni a kutatás történeti tényeit, el kell ismerni a liturgikus istentisztelet előnyeit: a többműfajúságot, az egyházi év rendszerező szerepét, a liturgia belső egységének erejét, a zsoltaírok sajátos szerepét és jelentőségét, a kötött és szabad elemek újfajta egyensúlyát és a liturgia közösségi jellegét. Mindezek következtében a lelkészképzésben nagyobb szerepet kell, hogy kapjanak a liturgikus ismeretek s az ez iránti érzék kifejelesztése; meg kell teremteni az egyházzenész és a lelképásztor szakmai együttműködésének kereteit.

Bódis Tamás, a budapesti Zeneakadémia tanára a liturgikus alkalmak gyülekezeti lehetőségeiről szólva megállapította, hogy a mai gyakorlatnak —a gyülekezetek lehetőségeihez és befogadó készségéhez igazodva— több szintje, több alternatívája kell legyen. Ennek egyik pólusa a XVI. századi gyakorlat „restaurálása”, másik pólusa az énekeskönyvhöz kötődő egyszerű gyülekezeti forma. A többszintű alternatív lehetőségek szükségességét magyar és európai példák igazolják.

Zalatnay István lelképásztor a budapesti Erdélyi Gyülekezet napszaki áhítatainak rendjét mutatta be, mint a liturgikus áhítatok egy ma lehetséges példáját.

Kovács László Attila, a teológia zenetanára előadásában azt hangsúlyozta, hogy a graduálének a kórus- és orgonazene, valamint a gyülekezeti ének egyenrangú társak a liturgiában.

Mіндеgyik műfajnak megvan a maga helye és egyiket sem szabad a másikkal szemben „kijátszani”.

Jakabffy Tamás, a kolozsvári Schola Gregoriana Monostoriensis vezetője a napszaki áhítatok ökumenikus közeledést segítő jelentőségéről szól.

A konferencia nemzetköziségét három nagyszerű előadás jelentette, mely egyben az Öreg Gradual világot európai környezetbe is ágyazta. Először *Hans Uytendogaardt*, kampeni református lelkész és liturgia szólt a Holland Protestáns Egyházban (PKN) 2004 óta használatos új agenda jelentőségéről. Megtudtuk, hogy már az 1973-as énekeskönyv tartalmazott néhány liturgikus éneket, melyek különösen a Hervormde, valamint a Gereformeerde Kerk-en és a Lutheránus Egyházon belüli liturgikus mozgalmak révén terjedtek el. Az eredményeket a kántorképzés megújítása is segítette, hiszen ahol képzett orgonista vagy karnagy dolgozik, ott az újat is könnyebben megtanulták. Ma a különböző részegyházakat tömörítő egyesített egyház (PKN) közösségeinek harmadában-felében elfogadták a liturgikus énekeket, melyek a hamarosan megjelenő új énekeskönyv szerves részét képezik majd.

Irene Mildenerberger, a lipcsei Liturgiatudományi Intézet munkatársa először alapos áttekintést adott, hogyan fejlődtek az imaórák az első századoktól kezdve a különböző egyházakban, majd beszámolt arról, hogyan valósultak meg a „Kis ökumenikus imaórák” a 2010-es müncheni Ökumenikus Egyházi Napokon.

Végül *Ralph Kunz*, a zürichi református teológia professzora vázolta fel röviden a svájci

német nyelvű reformátusok liturgiai törekvéseit. Többek előtt ismeretes, hogy az 1998-as énekeskönyv komoly súlyt ad a napszaki imádságoknak. Bár a kisebb-nagyobb városokban több helyütt is jól látogatott vesperákat tartanak, számolni kell az egyház jövőben várható zsugorodásával, mely annál jelentősebb teszi a hitéletet is erősítő hétközi napszaki alkalmakat — egyszerű, énekes vagy akár figuratív formában.

A konferencia második napján délután az előadások után a résztvevők három csoportban foglalkozhattak tovább a felvetett kérdésekkel. A csoportokat *Karasszon Dezső*, *Fekete Károly* és *Dorothe Kraus* nővér, a schwanbergi Communität Casteller Ring tagja vezette.

A konferencia kiértékelésénél fontos gondolatok fogalmazódtak meg. Ezek közül kiemelkedett az, hogy lelkipásztor és kántor együttműködése érdekében meg kell fogalmazni az illetékeségi területeket a liturgia és az éneklés kialakításában és vezetésében. Ez nyilvánvalóan függ a kántor felkészültségétől és zenei képességeitől, ám ehhez meg kell határozni a kántorok képzettségi fokát.

Az előadások és beszélgetések mellett a konferencia gazdag volt liturgikus programban is. A második nap reggelén a teológia kórusa vezette a prima imaórát *Sógor Csilla* irányításával, ugyanaznap este az evangélikus templomban a *Schola Gregoriana Monostoriensis* vezette a vespera éneklését, végül a konferencia zárónapján a teológiai vasárnapi istentiszteletén is megszólalt a szkóla.

Bódiss Tamás

Kelenföldi Barokk Esték

2009. október 17-én volt a Kelenföldi Barokk Esték 100. hangversenye, melyen *Alföldy-Boruss Csilla* Bach-műveket orgonált. A kelenföldi református templom orgonistája és a barokk esték szervezője így vall a sorozatról:

A mai kor emberének életéből nagyon hiányzik a csend. A csend, melyben az ember gondolkodik és hallgat, ahol Valaki megszólalhat, és rendet teremthet. Tizenkettedik éve tartó sorozatunk e csendből született rendből akar ízelítőt adni, hogy lelkünk erőt merítsen az

ige ihlette zenei csodákból. Az évi 10 hangverseny alkalmával a barokk kor egyházi zenéjét kívánjuk a hallgatósággal megismertetni. A reformáció teológiája nem csak az ige hirdetésére terjedt ki, hanem az istentiszteleten elhangzott zenére is, ezért sok páratlan, bibliai témájú mű született ekkor. A gyülekezeti énekek korárelőjátékai, a kantáták szövege és zenei mondanivalója egyaránt a hirdetett igéről szóltak, elmélyítve annak belső tartalmát.

(Forrás: kelenref.hu)